

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
БЛАГОЕВГРАД
ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ПО СЛАВИСТИКА

МАРИЯ ГЕОРГИЕВА ЧОРБАДЖИЕВА

**ИСТОРИЧЕСКА ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ И
ХУДОЖЕСТВЕНА ФИКЦИЯ В РОМАНИТЕ „ВОЙНА
СЪС САЛАМАНДРИТЕ“ ОТ КАРЕЛ ЧАПЕК И „БАНКЕТ
В БЛИТВА“ ОТ МИРОСЛАВ КЪРЛЕЖА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователната и научна степен
„Доктор“

Област на висше образование: Хуманитарни науки
професионално направление: 2.1. Филология

**Специалност: Литератури на народите на Европа, Америка,
Африка, Азия и Австралия (Славянски литератури)**

Научен ръководител:
доц. д-р Анжелина Христова Пенчева

Научно жури:
Проф. дфн Панайот Карагъзов
Доц. дфн Албена Вачева
Доц. д-р Анжелина Пенчева
Доц. д-р Ина Христова
Доц. д-р Добромир Григоров

Благоевград
2016

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита на заседание на Катедрата по славистика във Филологическия факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски” на 13.12.2016 г.

Материалите по защитата са на разположение в каб. 470 и на сайта на ЮЗУ „Неофит Рилски” www.swu.bg
Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 13.02.2017 г. от 11 ч. в зала 412, УК №1, ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД / 1

ГЛАВА I:

**ТРАДИЦИЯ И НОВАТОРСТВО В
ХУДОЖЕСТВЕНИЯ СВЯТ НА „БАНКЕТ В
БЛИТВА“ ОТ МИРОСЛАВ КЪРЛЕЖА И „ВОЙНА
СЪС САЛАМАНДРИТЕ“ ОТ КАРЕЛ ЧАПЕК / 15**

ГЛАВА II:

**РОМАНОВА И ИЗВЪНРОМАНОВА
ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ – ТЕКСТОВЕТЕ НА „БАНКЕТ
В БЛИТВА“ И „ВОЙНА СЪС САЛАМАНДРИТЕ“
КАТО ОГЛЕДАЛО НА ВРЕМЕТО / 37**

„Война със саламандрите“ от Карел Чапек и
„Банкет в Блитва“ от Мирослав Кърлежа като
преоценка на миналото / 41

„Война със саламандрите“ и „Банкет в Блитва“
като художествено отражение на настоящето на
Карел Чапек и Мирослав Кърлежа / 52

„Война със саламандрите“ от Карел Чапек и
„Банкет в Блитва“ от Мирослав Кърлежа като
поглед към бъдещето / 59

Фикционалните топоси като израз на ценностите /
61

ГЛАВА III:

**ФИКЦИЯ И РЕАЛНОСТ – В СЛОВОТО НА
ИНТЕЛЕКТУАЛЦИТЕ / 64**

ГЛАВА IV:

**„БАНКЕТ В БЛИТВА“ И „ВОЙНА СЪС
САЛАМАНДРИТЕ“ – СИМВОЛИ, МЕТАФОРИ,
АРХЕТИПИ / 80**

ГЛАВА V:

**„ВОЙНА СЪС САЛАМАНДРИТЕ“ И „БАНКЕТ В
БЛИТВА“ В КОНТЕКСТА НА НАШЕТО
НАСТОЯЩЕ / 105**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ / 131

ПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА / 138

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА / 139

УВОД

Мирослав Кърлежа и Карел Чапек отдавна са заели достойно място в световния литературен живот. С характерните стилови особености на произведенията си, двамата нееднократно са поставяни редом един до друг в съпоставка с други автори, оставили следа в световното литературно наследство като Ярослав Хашек и Франц Кафка (Деполо 1995). Романите „Банкет в Блитва“ и „Война със саламандрите“ разгръщат идеята за цивилизационната повтаряемост, тълкувана и от други умове от началото на ХХ век като философът Освалд Шпенлер. Писателите постигат това с художествените средства на антиутопичния и алегоричен роман. В двата текста са разгърнати мотиви и проблеми като тези за Апокалипсиса, за смисъла на човешкия живот, за строежа на едно общество отвътре.

Обект на изследването:

1. Настоящата дисертация прави опит за разтълкуване на унаследените универсалии, които са залегнали дълбоко в художествената катрина на наративите.
2. Трудът разглежда текстовете на база на времето на тяхното написване и времето на тяхното прочитане. Дисертацията тълкува „Банкет в Блитва“ и „Война със саламандрите“ като носители на информация за времето, което е минало за авторите, времето на тяхното настояще и проследява интуитивните предположения за бъдещо развитие, които към настоящият момент са реалност.
3. Настоящото изследване цели да интерпретира двата текста с оглед на това по какъв художествен начин е постигната трансформация на реалността и

да очертае разликата между романовата и реалната действителност.

4. Текстът показва актуалността на двата романа в контекста на нашето съвремие. В нея се правят хипотези за това как текстовете се възприемат днес, във време, в което антиутопичните сюжети в двата романа са почти изживяна реалност.

Настоящата дисертация се състои от пет основни глави, които са разделени тематично както следва: 1) „Традиция и новаторство в художествения свят на „Банкет в Блитва” от Мирослав Кърлежа и „Война със саламандрите” от Карел Чапек“; 2) „Романова и извънроманова действителност – текстовете на „Банкет в Блитва“ и „Война със саламандрите“ като огледало на времето“; 3) „Фикция и реалност – в словото на интелектуалците“; 4) „Банкет в Блитва“ и „Война със саламандрите“ – символи, метафори, архетипи“; 5) „Война със саламандрите“ и „Банкет в Блитва“ в контекста на нашето настояще“.

ТРАДИЦИЯ И НОВАТОРСТВО В ХУДОЖЕСТВЕНИЯ СВЯТ НА „БАНКЕТ В БЛИТВА” ОТ МИРОСЛАВ КЪРЛЕЖА И „ВОЙНА СЪС САЛАМАНДРИТЕ” ОТ КАРЕЛ ЧАПЕК

Първата глава прави опит за разграничение между конкретната (историческата) и измислената (художествената) реалност (Нюнинг 2006: 226–227). Тълкуването на тези понятия подпомага анализа на двата романа и предполага изясняване на въпроси за жанровата обособеност на текстовете, пространствено-времевата организираност на фабулата, връзката на художествения текст с действителността, в която романите са писани, и

тази, в която са интерпретирани. Дисертацията дава предположения за това как една реалност се трансформира посредством художествената фикция.

Двата текста са позиционирани в контекста на поетиката на романа от началото на XX век и са представени чрез характерните черти на централноевропейския/ средноевропейския роман, чиято характеристика е определена от писателите Милан Кундера (Кундера 2011: 30; 72–73) и Данило Киш (Киш 2005: 13 – 33).

И двата текста отразяват конкретни исторически събития по начин, по който изпъква есеистичното и богато с въображение слово. И Кърлежа, и Чапек са последователи на стандартни наративни модели, но успяват по новаторски начин да трансформират действителността със средствата на художествената фикция. Изследователи като Ян Вежбицки подчертават взаимосвързаността на Кърлежовото художествено развитие с цялостната поетика на романа от началото на XX век (Вежбицки 1980: 163–165).

На границата между традиционното и новото, между въпросите за художественото трансформиране на определена действителност и зададените от нея обществени, морални и политически въпроси, стои и късното художествено наследство, оставено от Карел Чапек (Щайнер 1992: 66–86).

В контекста на открояване на градивните за текстовете елементи и заявяването им в полето на традиционното и новаторското стои разчитането на сигналите на фикцията. Според изследователя Иржи Котен сигналите на фикцията се открояват най-вече при изграждането на образите на героите в литературния текст (Котен 2013: 60–61).

Характерно и едновременно с това новаторско за творчеството на двамата е тяхното умение за преминаване от една в друга наративна форма. В „Банкет в Блитва“ и във „Война със саламандрите“ това е постигнато чрез редуване на пасажии от различни по стил и характер жанрови форми (статии, писма, текстове на различни документи и други, съответстващи на съдържанието в разглежданите текстове).

От особено значение за настоящето изследване е определянето на това какъв тип разказвачи са Мирослав Кърлежа и Карел Чапек. Дисертацията тълкува измисления романов свят и проследява това как той заживява като достоверен в интерпретативната рамка на читателя. Нека напомня, че Вожда Саламандър е алегоричен образ на Хитлер (Брадбрукова 2006: 132), а Кристиан Барутански и Нилс Нилсен художествено превъплъщение на португалския диктатор Салазар и неговия политически опонент Енрике Галвао (Кърлежа 2005: 366).

Въпрос, който изследването разглежда, е степента на психологизация на образите в двата романа. Словашката изследователка Алица Кулихова акцентира върху способността на Кърлежа да навлиза в дълбочина в човешката природа и подчертава като особена черта на творчеството му материализирането на чувствата и душевното състояние на героите (Кулихова 2006: 63).

В романа „Война със саламандрите“ само на пръв поглед няма силно вгълбяване във вътрешните светове на героите. В настоящата дисертация се опитвам да докажа, че Чапек навлиза в микросвета на протагонистите си и разкрива как дълбоките им преживявания мотивират техните действия и създават причинно-следствените връзки в текста.

РОМАНОВА И ИЗВЪНРОМАНОВА ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ – ТЕКСТОВЕТЕ НА „БАНКЕТ В БЛИТВА“ И „ВОЙНА СЪС САЛАМАНДРИТЕ“ КАТО ОГЛЕДАЛО НА ВРЕМЕТО

Във втората глава се поставя въпросът за това как текстовете трансформират реалността и чрез фантастични художествени образи успяват да внушат на читателя чувството за съпреживяване и осъзнаване на случките, разкрити в двата текста. Процесът на интерпретация е част от творенето на фикция и нова история (Изер 2004: 104). Следователно това, което задава смисъл на текстовете, особено когато те са мотивирани и инспирирани от конкретни събития, е определянето на критериите за споделяне, преценка и анализ на съществуващи или новозададени ценности.

В отношението си към миналото двата романа разполагат фабулите си между конкретно случилото се историческо събитие и художествената фикция. Поредицата от измислени факти и съчинена историческа хронология маркира полето на интерпретация на романовата действителност. От една страна, миналото в романите е конкретно, т. е. подкрепено е от точни факти, валидни за историческия разказ на реалната действителност. От друга страна, миналото е свързано с развитието на предходни действия, чиято фактологическа истинност е валидна само за романовата фиктивна действителност.

Крешимир Немец анализира алегоричните образи в романа, като вижда в Блитва и Блатвия „модел“ на европейските диктатури“, изграден чрез цяла палитра персонажи (Немец 1998: 249). По страниците на „Банкет в Блитва“ се появява топосът на „панонското бласто“, което според Ина Христова, която сравнява Кърлежовото

„Панонско блато“ и Андричевите „мостове“, е символ на „балкано-славянската чувствителност и себеоценка“ (Христова 1992: 25). От цитираното може да се заключи, че разглежданият Кърлежов роман е фиктивен разказ за реални исторически събития, който обаче няма за цел да представи хронологията на събитията и техните реални измерения, а чрез наративната си конструкция да разкрие философско преосмисляне на събитията.

Според Иван Пфаф в романа си „Война със саламандрите“ Карел Чапек фиксира своето внимание върху дехуманизацията на света (Пфаф 1994: 74).

Както вече се спомена, настоящата част от изследването се занимава с въпроса за художествената интерпретация на действителността в периода на написване и на прочтане на романите. От една страна, имаме времето между двете световни войни със своите събития (хронологично подредени исторически факти), а от друга – вътрешната наративна история на „Банкет в Блитва“ и „Война със саламандрите“ (художествено измислени хронологични събития, които трансформират реалността). Това е повлияно от тревожността, характерна за епохата и пресъздадена в литературата по много различни начини. Тревожността диктува до голяма степен поетиката и на други световноизвестни автори като Франц Кафка, Томас Мас, Олдъс Хъксли, Джеймс Джойс и други.

ФИКЦИЯ И РЕАЛНОСТ – В СЛОВОТО НА ИНТЕЛЕКТУАЛЦИТЕ

Третата глава тълкува как в романите е обрисван живоът в тоталитарната държава. Слободан Новак пише за това, как в „Банкет в Блитва“ Мирослав Кърлежа рисува картина на фиктивна тоталитарна държава със свой държавен лидер и опонент на този лидер (Новак 2004: 244). Тоталитарното, по-конкретно фашисткото управление инспирира до голяма степен фабулата на „Война със саламандрите“ (Брадбрукова 2006: 125). Тази обществена и политическа ангажираност на двата текста създава предпоставки за изграждането на фикционални характери, които да отразяват отношението към света от двете страни на тоталитарната система. От едната страна стоят диктаторите Кристиян Барутански от „Банкет в Блитва“ и Вожда Саламандър от „Война със саламандрите“, а от другата – либералите и демократи Нилс Нилсен от хърватския роман и Х (Хикс) и Волф Майнерт от чешкия.

Хърватската изследователка Виктория Франич Томич интерпретира Нилс Нилсен като идеологически алтер его на Мирослав Кърлежа (Томич 2008: 462). Следователно може да се приеме, че гледната точка и позицията на фиктивния герой припокриват Кърлежовите възгледи по отношение на предаването на властта в ръцете само на един човек. Твърдението относно авторовата позиция се потвърждава и от думите на Кърлежа в есето му „Европа днес“. В него Мирослав Кърлежа проследява принципни въпроси около човешката цивилизация и отнася своите упреци към едноличната власт (Кърлежа 1956: 29).

В книгата си за живота и творчеството на Карел Чапек чешкият писател Иван Клима пише за романтичния

начин, по който започва историята за саламандрите. В основата на своето изложение той тълкува смисъла, закодиран зад приключенската фабула на художествения текст, а именно, че: „Големи социални катастрофи започват по подобен начин: от малки принципни различия, от грандиозните възгледи за бъдещ лидер, от малките групи фанатици“ (Клима 2002: 193). Самите фиктивни герои интелектуалци са отражение на реално съществуващи прототипи. Иван Пфаф дори разпознава самия Карел Чапек в образа на Хикс (Пфаф 1994: 78). Голяма част от възгледите на фикционалния автор припокриват житейски позиции на реалния писател. В статията си „Накъде се развиваме“ Чапек синтезирано излага концепции за грешния човешки цивилизационен път, припокриващи се с посланието на Хикс от „Война със саламандрите“ (Чапек 2005: 10 – 13).

Главата „Волф Майнерт пише своя труд“ по художествен път трансформира съдбата на интелектуалците, прокудени от своята родина по време на управлението на Хитлер. Някои подробности около романовото събитие съвсем приличат например на личната съдба на Томас Ман, голяма част от чиито трудове са изгорени, след като отправя критика към Хитлер, а самият той търси спасение в Швейцария. Карел Чапек детайлно описва точно частта с прогонването, като уточнява кой и защо гони Волф Майнерт. В края на главата Карел Чапек вкарва във фикционалната си история реални политически системи и конкретния топос Швейцария (Чапек 1971: 471). Темата за прокудените и цензурирани от системата на диктаторските режими писатели и интелектуалци не е чужда на чешкия писател и е споделена в статия за срещата на Пен клуба в Прага. Тук той споделя, че от срещата отсъстват представители

на Германия, Съветския съюз и Австрия, все страни с установен тоталитарен режим (Чапек 2005: 41).

„БАНКЕТ В БЛИТВА“ И „ВОЙНА СЪС САЛАМАНДРИТЕ“ – СИМВОЛИ, МЕТАФОРИ, АРХЕТИПИ

В структурата на критическия прочит в тази глава е поставен акцент върху начина, по който Кърлежа и Чапек изграждат персонажните системи на двата наратива и как протагонистите са поставени в определени ситуации и места. В тясна връзка с това е прочитът на историческия период като сложен и маркиран от две конкретни социални начала – нагласите за война и нагласите за мир. Във връзка с дискурса на изследването изниква нуждата от преосмисляне и прочит на контрапункта война–мир. В посоченото противопоставяне не става въпрос толкова за действието на самото сражение, колкото за интерпретирането на условностите, които довеждат до конфликт. Процесът на воюване се разбира по-скоро като разнобой между идеи, убеждения и борба за права, пространство и надмошие.

Във връзка с разглежданата тема е появата на образа на общността. В текста на „Банкет в Блитва“ например този образ е преносно изразен чрез метафората за блитвинското месо. В смислов план това определение изразява обезличаването на блитвинския народ. Ясно открояващата се метафора за блитвинското месо се превръща в изразител на проблема за робството в „Банкет в Блитва“.

Описанието на месото като част от физиологическите характеристики на саламандрите съставлява определена част и в повествованието на

„Война със саламандрите“. То се превръща в смисловонатоварена единица, която и тук свързва фабулата с темата за робството.

Във фикционалната действителност се развиват едновременно и интерпретативен разказ, и посочване на поведенчески парадигми. В текстовете се открояват основни архетипи, което според концепцията на Юнг се свързва с означаването на едни образи с други, които са познати за човечеството, откриват се в индивидуалните спомени на човек, но не се влияят от време и място (Силами 1996: 23).

Психологическите модели са активирани от случващото се в романовата действителност и прояват черти, които са лесно разпознаваеми. Архетипите, като визуализация на инстинкта, се преобразуват по начин, по който да бъдат адекватни на съответното съвремие (Юнг 2003: 89 – 90). Фикционалната действителност на художествените текстове, изразена чрез действията на героите си, илюстрира конкретни събития от историческата действителност.

Като допълнение може да се отбележи, че героите в романите отговарят на епохата от началото на XX век, в която, според английски писател Олдъс Хъксли, нахлуват скуката, масовата естетика и т.н. В есето си „Красотата през 1920“ той разкрива един доста популярен художествен образ – на поствоенното чудовище, което изплува от глъбините (Хъксли 1997: 43).

Текстовете на „Война със саламандрите“ и „Банкет в Блитва“ могат да се разчетат като опит да се разгледа идеята за едновременно съзидателното и разрушително начало у човека. Това е въпрос, който често се асоциира с проблема за цивилизационния процес и установяването, развиването и променянето на конкретни ценности във времето.

„ВОЙНА СЪС САЛАМАНДРИТЕ“ И „БАНКЕТ В БЛИТВА“ В КОНТЕКСТА НА НАШЕТО НАСТОЯЩЕ

Петата глава предполага как двата романа се четат в нашето съвремие. Онова, което преди е било невъзможно да се приеме като реалност и е битувало на прага на фантастиката, днес може да се приеме като допустимо да се случи. Поради тази причина може да се предположи, че днешният читател по-лесно възприема фантастичните елементи в художествената фикция.

Съвременната киноиндустрия например печели доста почитатели чрез въвеждането на антиутопични сценарии, наподобяващи сцени от двата романа. За влиянието на антиутопичните фабули и за тяхното дълбоко значение пише Силвестър Мейнинджър в статията си „На екрана на Апокалипсиса. Завръщането на живите мъртви“. Чрез анализ на някои от най-големите класики на апокалиптичното кино той посочва възможностите за художествено пряко назоваване на духовните болести на съвремие. Мейнинджър тълкува този тип кинематография като опит за онагледяване на човешките пороци, които водят до цивилизационен крах (Мейнинджър 2008: 180 – 181).

В романите, разгледани в дисертацията, апокалиптичното усещане се преживява със страх, дори ужас, и липса на очакване за мирно и спокойно бъдеще. Наративните техники правят текстовете различни по звучене, но те остават сходни по идея. Антиутопичните реалности във фикционалните светове на романите, бликащи от алегии и символи, засилват усещането за Апокалипсиса.

Днешният читател вече е срещал много подобни творби и често възприема крайното фикционализиране на

реалността като норма при изграждането на романовата действителност. Може да се припомни многостранната интерпретация на темата за робота, авторско дело на Карел и Йозеф Чапек. Тази художествена фикция е доразвита по-късно и от фантаста Айзък Азимов и се превръща в част от фабулите на редица фантастични филми. Днес науката е развила напълно робота и го е превърнала от авторов въобразяем персонаж в предмет от ежедневието. Настоящата препратка ясно онагледява това, че интерпретативната рамка и възприятието на текста са подвластни на времето на прочитане, съпоставено с времето на написване. Така фантастичното за периода между двете световни войни днес е напълно достъпна реалност. Духовното съзряване на робота е начин за избавление от Апокалипсиса.

Според чешкия изследовател Иржи Холи, който дава за пример няколко от известните романи на Чапек, антиутопичната фабула във „Война със саламандрите“ настъпва в момента на катастрофата. Наративите са замислени като утопии, т.е. те разкриват построяването на нови светове, които водят човечеството към по-добър живот, но впоследствие нещо се обърква и човешкият стимул за промяна се материализира във водене на война и буйна революция (Холи 2002: 154–155). Тази хипотеза можем да отнесем и към Кърлежовия роман. Той описва съграждането на една свободна държава, в която обаче започват да властват политически репресии и гонения.

В статията си „Фикция, история, журналистика: полета и граници“ Томас Елой Мартинес пише за връзката между минало и бъдеще, исторически факти и фикция (Мартинес 2008: 43). Той развива темата за творенето на художествени измислици, които чрез метафори и символи проектират представата за бъдещето. Отнасяйки написаното към текстовете на „Война със

саламандрите” и „Банкет в Блитва”, може да се изведе, че Чапек и Кърлежа не просто фикционализират своята реалност, но и проектират алтернативи за развитието на човечеството в бъдеще.

В популярното съзнание текстът на „Война със саламандрите” се дава дори като пример за оцеляване в бъдещето. В статията си „Десет сатирични романа, които могат да те научат как да оцелееш в бъдещето“ Чарли Днейн Андърс дава Чапековия роман като пример. Накратко статията описва идейния замисъл на творбата като откроява книгата не само като метафора на засилващия се нацизъм, но и като „дискусия за човешката склонност да вярваме, че можем да получим нещо даром, и за нашето желание да се саморазрушим, избирайки най-краткия път за материално благополучие“ (Андърс 2011).

Двамата автори интуитивно предвиждат бъдещето. Романът „Банкет в Блитва“ „се появява като реакция на европейската политическа реалност от втората половина на 30-те години, и най-вече разказва за установяването на тоталитаризма. Самият Кърлежа определя произведението си като „политически памфлет”, където някои действия са охарактеризирани като символ, докато лицата в романа са сведени до „идейната формула на появилите се политическа, морално-интелектуална програма и поглед към света” (Немец 1998: 248–250).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Фикционалните образи и сцени в романите „Банкет в Блитва“ и „Война със саламандрите“ са отговор на почувстваното битие от началото на ХХ век и интуитивно предположение за това, което предстои да се случи.

В Кърлежовия роман е разкрита човешката душевност, поставена в безизходната ситуация на сложни и тежки обществени събития, докато в Чапеквия текст е представено хиперболизираното отражение на случващото се в света. Двата текста предтавят два различни фикционални погледа на една и съща реалност и интуитивно задават параметрите на нейното бъдещо осъществяване.

Изводи и приноси:

1. Първият принос на дисертационния труд е, че двата романа не са разглеждани заедно в самостоятелно научно изследване в България.
2. Дисертацията доказва, че Карел Чапек и Мирослав Кърлежа създават фикционалните си художествените светове във „Война със саламандрите“ и „Банкет в Блитва“ на границата между традиционното и новаторското, ситуирано в контекста на поетиката на романа от ХХ век.
3. Дисертацията подчертава функционирането на две действителности, романова и извънроманова. Това е показано чрез отношението на авторите към своето минало, настояще и бъдеще и отразяването им по страниците на романите.
4. Изследването поставя въпроса за художествената интерпретация на личности от реалността. Чрез тях Мирослав Кърлежа и

Карел Чапек изграждат образите на диктатора, интелектуалеца, обикновения човек от обществото, учените и други.

5. Дисертацията постави основен акцент върху връзката на двата текста с превратните събития от времето на тяхното написване и днешния им прочит.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- Азимов 2012:** АЗИМОВ, А. *Роботите на зората; Аз, роботът*. София, 2012.
- Андърс 2011:** Андърс, Ч. Дж. *10 Satirical Novels that Could Teach You To Survive the Future*. In: <http://io9.gizmodo.com/5867637/10-satirical-novels-that-could-teach-you-to-survive-the-future> (8/9/2016)
- Брадбрукова 2006:** Bradbrooková, V. *Karel Čapek. Hledání pravdy, poctivosti a pokory*. Praha, 2006.
- Вежбицки 1980:** Wierzbicki, J. *Miroslav Krleža*. Zagreb, 1980.
- Деполо 1995:** Деполо, З. *On the Edge of Reason*. In: <http://www.publishersweekly.com/978-0-8112-1306-6> (8/9/2016)
- Изер 2004:** Изер, В. *Обхватът на интерпретацията*. София, 2004.
- Клима 2002:** Klíma, I. *Karel Čapek. Life and Work*. North Haven, 2002.
- Котен 2013:** Koten, J. *Jak se fikce dělá slovy*. Brno, 2013.
- Кулихова 2006:** Kulihová, A. *Miroslav Krleža na Slovensku. Analýza výbraných textů*. Bratislava, 2006.
- Кундера 2011:** Кундера, М. *Завети и предателства*. София, 2011.
- Кърлежа 2003:** Кърлежа, М. *Банкет в Блитва*. София, 2003.
- Кърлежа 2005:** Кърлежа, М. *Банкет в Блитва*. София, 2005.
- Кърлежа 1956:** Krleža, M. *Evropa danas*. – В: *Evropa danas*. Knjiga dojmova i essaya. Zagreb, 1956.
- Мартинес 2008:** Мартинес, Т. Е. *Фикция, история, журналистика: полета и граници*. – В: Литературата, книжка 4. София, 2008, с. 43 – 59.
- Мейнинджър 2008:** Мейнинджър, С. *На екрана на Апокалипсиса*. – В: Литературата, книжка 3, София, 2008, с. 177 – 183.

- Немец 1998:** Nemes, K. *Povijest hrvatskog romana od 1900. do 1945. godine*. Zagreb, 1998.
- Новак 2004:** Novak, S. P. *Povijest hrvatske književnosti. Između Pešte, Beča i Beograda. Svazak II*. Split, 2004.
- Нюннинг 2006:** Nünning, A. *Lexikon teorije literatury a kulture*. Brno, 2006.
- Пфаф 1994:** Pfaff, I. *O perspektivu lidského společenství. Politické myšlení Karla Čapka*. Praha, 1994.
- Силами 1996:** Силами, Н. *Речник по психология*. Плевен, 1996.
- Томич 2008:** Tomić, V. F. “Banket u Blitvi” Miroslava Krleža ili fauna u flori. In: *Croatica et Slavica Iadertina*. Zadar, 2008, s. 437 – 466.
- Холи 2002:** Holý, J. *Možnosti interpretace. Česká, polská a slovenská literatura 20. století*. Olomouc, 2002.
- Христова 1992:** Христова, И. *Светът на „Паноското бласто“*. – В: Читалище, брой 4, 1992, с. 24 – 25.
- Хъксли 1997:** Хъксли, О. *Красотата през 1920*. – В: сп. Литература, бр. 14, 1997, с. 43
- Чапек 1971:** Чапек, К. *Избрани творби*. София, 1971.
- Чапек 2005:** Čapek, K. *Kam směřuje vývoj*. – В: Tichý hlas. Neznámé a známé texty Karla Čapka. Praha, 2005.
- Чапек 2005:** Čapek, K. *Kam směřuje vývoj*. – В: Tichý hlas. Neznámé a známé texty Karla Čapka. Praha, 2005.
- Шпенглер 2014:** Шпенглер, О. *Залезът на Запада. Том 1*. София, 2014.
- Шпенглер 2015:** Шпенглер, О. *Залезът на Запада. Том 2*. София, 2015.
- Щайнер 1992:** Steiner, P. *The Neglected Collection – Čapek’s Apocryphal Stories as Allegory*. – In: Michigan Slavic Publications, № 34. Michigan, 1992, p. 66 – 86.
- Юнг 2003:** Юнг, К.Г. *Синхрония*. Москва, 2003

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА

Чорбаджиева 2015: Чорбаджиева, М. *Невъзможното мълчание или как „Банкет в Блитва“ от Мирослав Кърлежа общува със света.* – В: Балканистичен форум. Мълчанието на Балканите 2. Благоевград, 2015, с. 265 – 270.

Чорбаджиева 2015: Чорбаджиева, М. *Разказвачите Карел Чапек и Мирослав Кърлежа (кратък прочит на романите „Война със саламандрите“ и „Банкет в Блитва“).* – В: Научният Еверест – мечта или реалност. София, 2015, с. 65 – 68.

Чорбаджиева 2015: Чорбаджиева, М. *За рецепцията на българския превод на „Война със саламандрите“.* – В: Научни перспективи на съвременната българистика. Будапеща, 2015, с. 94 – 98.

Чорбаджиева 2015: Чорбаджиева, М. *Между динамичното и статичното – в творческото пространство на Карел Чапек и Мирослав Кърлежа.* – В: Движение и пространство в славянските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от Дванедесетите международни славистични четения. Том 2. София, 2015, с. 286 – 291.

Чорбаджиева 2015: Chorbadzhieva, M. G. *The “art” of civilization as a self-destructive “value” in the novels War with the Newts by Karel Čapek and Banquet in Blitva by Miroslav Krleža.* – In: Relativizace hodnot: Umění a literatura II. Brno, 2015, p. 205 – 211.